

אבן העזר

סימן נה - איסור נגיעה בין המינים בנגיעה של חיבה בלבד

שאלה

אני מדריכה בסניף של חניכים קטנים. האם מותר לי לגעת או לחבק אותם. לי ברור שאין שום אלמנט מיני (מצידוי) במגע הזה?

תשובה

את צריכה להימנע מחיבוק נישוק וכדומה, גם אם מצידוך הם תמימים לחלוטין, עם ילדים בנים מעל גיל 9 (וראוי להחמיר כבר מגיל 8). ובכל מקרה לא לקיים שום מגע מגיל 10 – 11. ואם נראה שמדובר במשהו שחוזר על עצמו יותר מדי, אז בכלל להתרחק.

נימוקים

א. מחלוקת הראשונים בגדר איסור קריבה אל העריות

הגמרא במסכת שבת (יג.) דנה בשאלה האם לזוג נשוי מותר לישון יחד באותה המיטה כששניהם לבושים, והאשה נידה:

איבעיא להו: נדה, מהו שתישן עם בעלה היא בבגדה והוא בבגדו?

אמר רב יוסף, תא שמע: העוף עולה עם הגבינה על השלחן ואינו נאכל, דברי בית שמאי. בית הלל אומר: לא עולה ולא נאכל.

שאני התם דליכא דיעות.

הכי נמי מסתברא, דהיכא דאיכא דיעות שאני. דקתני סיפא, רבן שמעון בן גמליאל אומר, שני אכסניים אוכלין על שלחן אחד, זה אוכל בשר וזה אוכל גבינה ואין חוששין.

ולאו אתמר עלה: אמר רב חנין בר אמי אמר שמואל, לא שנו אלא שאין מכירין זה את זה, אבל מכירין זה את זה אסורים? והני נמי מכירין זה את זה נינהו.

הכי השתא. התם, דיעות איכא, שינוי ליכא. הכא, איכא דיעות, ואיכא שינוי.

הגמרא משווה את הבעיה של הזוג המדובר, לשאלה אם מותר שיהיה על השולחן בשר וחלב ביחד, כאשר יש חשש שהאוכל יאכל גם מן הבשר וגם מן החלב. הגמרא אומרת שישנם שני חילוקים: (א) דעות (ב) שינוי.

ופירש רש"י:

דליכא דיעות - שני בני אדם שיזכירו זה לזה... שינוי ליכא - שאוכלין בדרך אכילה.
איכא שינוי - שאין דרך לישן אלא בקירוב בשר, כדכתיב: שארה כסותה ועונתה,
ואמר מר: שאר - זה קירוב בשר, שאם אמר אי איפשי אלא היא בבגדה והוא בכגדו,
יוציא ויתן כתובה

דהיינו, שיש להבחין בין מצב שבו אדם אחד נמצא ליד השולחן, ובין זוג שישנים באותה
מיטה, ששם מדובר בשני בני אדם ולכן זה קל יותר, כי יתכן שיזכירו אחד לשני. ושנית, קיימת
הסברה של 'שינוי': אם נמצאים בסיטואציה לא שיגרתית, זה קל יותר. בהקשר הזה, שינה
של שני בני הזוג כשהם לבושים נחשבת כשינוי.

נראה מהגמרא, שאיסור השכיבה ביחד של בני הזוג אינו אסור כשלעצמו, אלא רק משום
חשש לביאה או דברים אחרים חמורים יותר.

בהמשך הגמרא מובאת מחלוקת למעשה מה הדין לגבי שני בני הזוג:

תא שמע: "ואל ההרים לא אכל ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל ואת אשת רעהו
לא טמא ואל אשה נדה לא יקרב" - מקיש אשה נדה לאשת רעהו. מה אשת רעהו הוא
בכגדו והיא בבגדה אסור, אף אשתו נדה הוא בכגדו והיא בבגדה אסור. שמע מינה.
ופליגא דרבי פדת. דאמר רבי פדת, לא אסרה תורה אלא קורבה של גלוי עריות בלבד,
שנאמר "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה".

לדעה הראשונה, הנזכרת בברייתא, לומדים מהפסוק ביחזקאל היקש בין אשת רעהו לאשתו.
כשם שאדם אינו רשאי לשכב עם אשת רעהו כשהוא בכגדו והיא בבגדה (ופירש רש"י, משום
ייחוד. ובתוספות ד"ה "מה" כתבו שהוא משום שסברא לאסור לפי שיצרו תוקפו ומתגבר
עליו ביותר) כך אסור גם לאדם לשכב עם אשתו בנידוטה, כשהוא בכגדו והיא בבגדה.

לעומת זאת, רבי פדת חולק וסובר שאין איסור באשתו בנידוטה, כשהוא בכגדו והיא בבגדה.
התוספות (ד"ה ופליגא) שואלים, מדוע מבינה הגמרא שרבי פדת חולק על הברייתא? הרי
רבי פדת רק אמר שאיסור דאורייתא הוא רק בקורבה של גלוי עריות ממש. אבל מניין שאין
איסור מדרבנן, לכל הפחות, גם כשהוא בכגדו והיא בבגדה?

התוספות כותבים בשם רבנו תם, שהיות ששאר קירבה אסורה לפי רבי פדת רק מדרבנן, אם
כן מסתבר שלא גזרו כשיש שתי דעות ושינוי, כפי שהתבאר בתחילת הסוגיא. ואם כן, צריך
לומר, שהברייתא סוברת שכל קירבה אסורה מן התורה.

נמצא שלפי רבנו תם, נחלקו הברייתא ורבי פדת מה אסור מהתורה בהקשר של ערווה: לדעת
רבי פדת רק קריבה של ביאה ממש אסורה מהתורה, ושאר קריבות אסורות מדרבנן. ואילו
לדעת הברייתא נראה שכל קריבות אסורות מן התורה.

השאלה הזו, אם איסור קריבה אל העריות קיים מן התורה רק בביאה ממש או בכל מעשה
קירבה, היא מחלוקת מפורסמת בראשונים בין הרמב"ם לרמב"ן. הרמב"ם (ספר המצות לא
תעשה שנג) כתב:

והמצוה השנ"ג היא, שהזהירנו מקרוב לאחת מכל אלו העריות ואפילו בלא ביאה. כגון חבוק ונשיקה והדומה להם מפעולות הזנות. והוא אמרו יתעלה באזהרה מזה "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה". כאילו יאמר לא תקרבו מהן קירוב יביא לגלות ערוה.

לדעת הרמב"ם האיסור "לא תקרבו לגלות ערוה" מתפרש: לא לעשות מעשים שיביאו לידי גילוי עריות. ברור לחלוטין, שדעת רבי פדת שציינו בגמרא בשבת אינה מתאימה לפרשנות של הרמב"ם, ונראה שהרמב"ם הבין שהגמרא מסיקה דלא כרבי פדת, וכפירוש רבנו תם שהבאנו, שלפי הברייתא גם קריבה לעריות אסורה מדאורייתא ולא רק גלוי עריות ממש. הרמב"ם בהשגות על הרמב"ם שם כותב:

והנה הרב מצא הברייתא הזו המפורשת ותלה דבריו באילן גדול. אבל כפי העיון בתלמוד אין הדבר כן שיהיה בקריבה שאין בה גלוי ערוה כגון חבוק ונשוק לאו ומלקות. שהרי בגמר שבת שאלו בנדה, אם מותר שישכב בעלה עמה במטה אחת היא בבגדה והוא בבגדו, והיו מהם מי שאסר, והעלו "ופליגא דרבי פדת דאמר רבי פדת לא אסרה תורה אלא קריבה שלגלוי ערוה בלבד" ... והנה, אין לא תקרבו לגלות ערוה נדרש להם לאו בפני עצמו כברייתא השנויה בספרא, אבל ידרשוהו בקריבה שלגלוי ערוה בלבד. ומן הידוע עוד ממנהגם בתלמוד שאם היתה הברייתא הזו אצלם אמת והיו דבריו שלרבי פדת חלוקין בכך, היו בעלי הגמרא מביאים אותה עליו לתיובתא ואומרים מתיבי אילו נאמר ואל אשה וכו' ומעלים ממנה תיובתא דרבי פדת תיובתא. וכיון שלא עשו כן, נבין מהם כי אצלם זה האיסור מדרבנן, או יהיה מן התורה דכל דמתנהי מאיסורא איסורא הוא כענין בחצי שיעור...

כלומר, לדעת הרמב"ם אין מחלוקת על כך שהעיקר כדעת רבי פדת, שרק גילוי עריות ממש נאסר בלאו מפורש (הרמב"ם אינו מכריע בפירוש, אם קריבה כפירוש הרמב"ם אסורה רק מדרבנן או מהתורה כמו 'חצי שיעור'), וכך הוא נוקט למעשה, שקריבה אל העריות אסורה רק מדרבנן.

הרמב"ם מבסס את דבריו על המשך הגמרא בשבת שם:

עולא כי הוי אתי מבי רב הוה מנשק להו לאחותיה אבי חדייהו, ואמרי לה אבי ידיהו. ופליגא דידיה אדידיה, דאמר עולא, אפילו שום קורבה אסור, משום לך לך אמרי נזירא סחור סחור, לכרמא לא תקרב.

לפי הרמב"ם כיצד היה עולא יכול לנשק לאחיותיו, הרי יש בזה איסור דאורייתא של לא תקרבו לגלות ערוה?

הרמב"ם אומר שלשיטתו צריך לומר שכיוון שעולא היה מנשק לאחיותיו בשינוי, הרי זה כמו דעות ושינוי שבו לא גזרו.

ראיה נוספת שמזכיר הרמב"ם היא מהגמרא בקידושין (פא:):

רב אחא בר אבא איקלע לבי רב חסדא חתניה, שקליה לבת ברתיה אותבוה בכנפיה. אמר ליה, לא סבר לה מר דמקדשא? אמר ליה, עברת לך אדרב, דאמר רב יהודה אמר רב, ואיתימא רבי אלעזר, אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה, עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה?
מר נמי עבר ליה אדשמואל, דאמר שמואל, אין משתמשים באשה?
אמר ליה, אנא כאידך דשמואל סבירא לי, דאמר שמואל: הכל לשם שמים.
בגמרא מבואר, שרב אחא החזיק את בתו על ברכיו אע"פ שהיא ערוה עליו מצד הקורבה וגם מצד שהיא אשת איש, משום 'הכל לשם שמים'. ופירש רש"י:
הכל לשם שמים – ואין דעתי אחריה לחיבת אישות, אלא לחיבת קורבה ולעשות קורת רוח לאמה, כשאני מחבב את בתה.
ומסיק הרמב"ן:

ואילו היה בקריבה לאו גמור מן התורה, לא הותרה לחסידין לחכמים העושים מעשיהם לשום שמים. אבל הכל גדר וסייג, ומותר בקרובות למי שמוחזק שאינו חשוד לעשות כיעור, ונמנע משאר הנשים.
וכתב במגילת אסתר, שיש לדחות את ראיותיו של הרמב"ן מעולא ומרב אחא. שכן גם לדעת הרמב"ם לא נאסרה קריבה בלאו אלא כשהיא מובילה לערווה:

ומה שהביא עוד ראייה ממה שלא הקשו על אותו חכם שהיה מחבק את בתו הנשואה....
נראה לי שלא היה יכול להקשות עליו מזה הלאו, כי זה הלאו משמע דוקא כשהוא עושה חבוק ונשוק דרך חיבת הביאה והוא לא היה עושה כי אם דרך אהבת קורבה. ודעת המקשה הוא שאף זה אסור באשת איש... והוא השיב שכאידך דשמואל סבירא ליה, שאמר הכל לשם שמים מותר.

נמצא, שלדעת הרמב"ן גם חיבוק ונישוק המביאים לידי גלוי עריות ממש אסורים רק מדרבנן. בדעת הרמב"ם מסתבר כהבנת המגילת אסתר, שיש איסור דאורייתא רק בחיבוק ונישוק המביאים לידי תאווה, אם כי הרמב"ן הביין בדעתו שכל חיבוק ונישוק אסורים מן התורה!
בשאלה אם הלכה כרמב"ם או כרמב"ן, נציין רק שהש"ך (י"ד קנז סק"י) כתב שמדברי רוב הראשונים נראה שהלכו בדרכו של הרמב"ם.

ב. איסור חיבוק ונישוק של חיבה בלבד

לאור האמור לעיל, נראה שכאשר מדובר בחיבוק ונישוק של חיבה בלבד, בלי שום הקשר מיני, יהיה לכל היותר איסור דרבנן. וכעת נבוא לדון בטיבו של איסור דרבנן זה.
כאמור לעיל, בגמרא במסכת שבת נזכר הסיפור על עולא:

---

¹ להרחבה בשאלה זו גופא, ראו ב"י יורה דעה סימן קצה לגבי אשה נדה חולה ובעלה רופא, שלדעת הרמב"ם אסור לממש לה הדופק, אף שברור שאין בנגיעה זו עניין של תאווה. ובש"ך שם סק"כ חלק עליו וכהבנת המגילת אסתר.

עולא כי הוי אתי מבי רב הוה מנשק להו לאחוותיה אבי חדייהו, ואמרי לה אבי ידייהו. ופליגא ידיה אדידיה, דאמר עולא, אפילו שום קורבה אסור, משום לך לך אמרי נזירא סחור סחור, לכרמא לא תקרב.

הרי שגם עולא עצמו אמר שיש להחמיר משום 'סחור סחור לכרמא לא תקרב'. וכתבו התוספות שם:

ופליגא דידיה אדידיה - והוא היה יודע בעצמו שלא יבא לידי הרהור שצדיק גמור היה כדאמרינן ב' דתובות (דף יז.) דרב אדא בר אבהו מרכיב לה אכתפיה ומרקד. אמרו ליה רבנן אנן מהו למעבד הכי? אמר להו אי דמיא לכוון כי כשורא לחיי ואי לא לא. והספר לא חש לפרש ולהאריך כאן למה היה עושה.

כלומר, מי שידע בעצמו שהוא צדיק גמור ולא יבוא לידי הרהור, מותר לו, ודברי עולא בהמשך הם המלצה, למי שאינו בטוח בעצמו.

מדברי התוספות נראה שהעיקר מן הדין הוא כמעשה דעולא, אלא שכל אדם שאינו יודע בעצמו שלא יבוא לידי הרהור, ראוי לו להחמיר. אולם, מדברי הרמב"ם נראה להדיא שלא כך. כך כותב הרמב"ם (הלכות איסורי ביאה כא, ו):

המחבק אחת מן העריות שאין לכוון של אדם נוקפו עליהן או שנשק לאחת מהן כגון אחותו הגדולה ואחות אמו וכיוצא בהן אף על פי שאין שם תאוה ולא הנאה כלל הרי זה מגונה ביותר ודבר אסור הוא ומעשה טפשים הוא, שאין קריבין לערוה כלל בין גדולה בין קטנה חוץ מהאם לבנה והאב לבתו.

העתיקו השולחן ערוך (אבן העזר כא, ז). ועיין במגיד משנה שכתב שמקורו של הרמב"ם הוא ממסנא דעולא בסוגיא בשבת. הרי מבואר ברמב"ם, שגם בעריות שאין ליבו של אדם נוקפו עליהן, "הרי זה מגונה ביותר ודבר אסור הוא ומעשה טפשים".

גם הרמב"ם בהשגות ציין, שמה שהתיר עולא הוא רק כשמנשק בשינוי, משום שזה כמו 'דעות ושינוי' שבהם לא שייכת הגזירה.

אמנם, מדברי הריטב"א בקידושין (על מסקנת הגמרא לגבי רבי אחא שם ש'הכל לשם שמים') נראה קצת אחרת:

וכן הלכתא, דהכל כפי מה שאדם מכיר בעצמו, אם ראוי לו לעשות הרחקה ליצרו עושה ואפילו להסתכל בבגדי צבעונין של אשה אסור כדאיתא במסכת עבודה זרה. ואם מכיר בעצמו שיצרו נכנע וכפוף לו ואין מעלה טינא כלל, מותר לו להסתכל ולדבר עם הערוה ולשאול בשלום אשת איש. והיינו ההיא דרבי יוחנן דיתב אשערי טבילה ולא חייש איצר הרע, ורבי אמי דנפקי ליה אמהתא דבי קיסר, וכמה מרבנן דמשתעי בהדי הנהו מטרונייתא, ורב אדא בר אבהו שאמרו בכתובות דנקיט כלה אכתפיה ורקיד בה ולא חייש להרהורא מטעמא דאמרן. אלא שאין ראוי להקל בזה אלא לחסיד גדול שמכיר ביצרו, ולא כל תלמידי חכמים בוטחין ביצירה כדחזינן בשמעתין בכל הני עובדין דמיייתין, ואשרי מי שגובר על יצרו ועמלו ואומנתו בתורה...

מצד אחד נוקט הריטב"א שההלכה היא שבעניין כמו זה "הכל כפי מה שאדם מכיר בעצמו". מצד שני הוא מסייג את דבריו "אין ראוי להקל בזה אלא לחסיד גדול שמכיר ביצרו ולא כל תלמידי חכמים בוטחין ביצריהן...".

הרמ"א (אבן העזר שם סעיף ה) העתיק את דברי הריטב"א, לגבי הדברים שבהם נוהגים להקל נגד מה שהיה מקובל בזמן חז"ל, כמו אמירת שלום לאישה או השתמשות באישה וכן הלאה. לכן, נראה לענ"ד שאי אפשר להסתמך על דברי הריטב"א להקל, אלא לגבי דברים שהם 'בלבו ובלב כל אדם'. דהיינו שכל הרואה אומר שאין כאן חשש הקשר מיני. אבל לסמוך ולומר שלפלוני נתיר ולאחרים לא, זה לא מסתבר כלל.

הרב יעקב אריאל (שו"ת באהלה של תורה, חלק ה עמ' 73) דן בבנות שירות לאומי שעובדות עם משפחות אומנה לילדים שהוצאו ממשפחותיהם. ילדים אלו הם בגיל 9 – 15. הילדים האלו זקוקים לעודף אהבה, והשאלה היא אם מותר לבנות השירות לחבק ולנשק אותם כדי להרעיף עליהם אהבה.

הרב אריאל מסיק:

בנות השירות הלאומי תטפלנה רק בילדים עד גיל בר מצוה, והנשים הנשואות תטפלנה בנערים מעל גיל בר מצוה. אלו ואלו אינן רשאיות לגעת בנערים לכתחילה נגיעה ישירה אפילו בשעת הצורך אלא רק נגיעה של תמיכה ועידוד מעל לבגדים. בכל מקרה עליהן להימנע מחיבוק ונישוק וכמו כן עליהן להימנע מייחוד. חשוב לציין, שהרב אריאל קובע ששם יש נסיבות של 'שעת הדחק', כיוון שמדובר אכן בילדים במצב בעייתי מאוד שממש צריכים את המגע הגופני הזה. ועם כל זאת, לא התיר יותר ממה שציינת.

ואמנם, יש שהקלו יותר מהרב אריאל, ואמרו שבמצבים כאלו בנות שירות רשאיות לנשק ולחבק את הילדים. ועדיין יש לזכור, ששם מדובר סוף סוף במצב שבו יש צורך ברור ומשמעותי להקל.

עוד יש לציין, שמלבד הבעיה העקרונית שיש בנגיעה, בנדון של השאלה שלך יש עוד שלושה ממדים משמעותיים:

1. יש צורך לעמוד גם על המשמר של 'איסור נגיעה' שנפרץ מאוד בימינו, וקשה מאוד להתחיל לעשות חילוקים דקים בעניין.
2. זה נכון במיוחד כיוון שאת מחנכת אותם, והאמירה שלך צריכה להיות שיש איסור נגיעה וזהו זה. אם אין צורך משמעותי, אין שום סיבה שכן יגע בבת.
3. הילדים שאת מדריכה אותם לא גדלים בבתים תורניים, בלשון המעטה. יתכן מאוד שמה שנראה כמגע תמים מהצד שלך מתפרש אחרת מהצד השני.

ג. מאיזה גיל מתחיל 'איסור נגיעה'?

ברור לחלוטין, שישנו גיל מסויים, שבו אין אדם נורמלי שחושב שהמגע בילד הוא מגע מיני, והשאלה היא מאיזה גיל יש להתחיל לחשוש לאיסור נגיעה.

המשנה בקידושין (פ:):

מתייחד אדם עם אמו ועם בתו, וישן עמהם בקירוב בשר. ואם הגדילו, זו ישנה

בכסותה וזה ישן בכסותו.

מבואר במשנה, שמותר לאדם לישון בקירוב בשר ('ללא בגדים') עם ילדיו, כל זמן שלא 'הגדילו'.

ובגמרא (פא:):

הגדילו - זה ישן בכסותו וכו'. וכמה? אמר רב אדא בר רב עזא אמר רב אסי, תינות

- בת תשע שנים ויום אחד. תינוק - בן שנים עשרה שנה ויום אחד. איכא דאמרי:

תינות - בת שנים עשרה שנה ויום אחד, תינוק - בן שלש עשרה ויום אחד. וזה וזה,

כדי שיהיו שדים נכוננו ושערך צמח.

אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא, לא שנו אלא שאינה בושה לעמוד לפניו ערום,

אבל בושה לעמוד לפניו ערום - אסור. מאי טעמא? יצר אלבשה.

בגמרא מובאות כמה דעות בשאלה ממתי הילדים כבר אינם יכולים לישון בקירוב בשר עם

הוריהם. לפי רש"י, לדעה הראשונה של רב אסי, בנות מגיל 9 אינן יכולות לישון עם אביהן,

ובנים מגיל 12. לדעת ה'איכא דאמרי', מרגע שהגיעו לכלל מצוות. בכל אופן, הגיל הזה

רלוונטי רק אם עוד לא הגיעו לבגרות מינית.

לדעת הרמב"ם (איסורי ביאה כא, ז) אין רלוונטיות בכלל לשאלת השנים, אלא רק לסימני

הבגרות המינית², וכן פסק גם השולחן ערוך (אבן העזר כא, ז).

הדיון במשנה מתייחס למגע בין הורים לילדיהם. מגע זה הוא באופן עקרוני הכי רחוק מחשש

מיניות מבין כל העריות, שהרי רק להורים הותר לישון עם ילדיהם בקירוב בשר, ואף על פי

כן, הוא אסור (במובן של שינה בקירוב בשר. לא כל מגע, כמובן) כאשר הילדים מגיעים

לשלב של סימני הבגרות המינית. ואמנם, אצל ההורים נחלקו הפוסקים האם כשם שיש איסור

שינה בקירוב בשר בשלב זה, כך יש איסור גם בחיבוק ונישוק, אבל לגבי שאר עריות פשוט

וברור שמשלב זה יש משמעות מינית למגע, ולכן יהיה שייך איסור נגיעה.

בשולחן ערוך פסק (אבן העזר כב, יא) פסק שאיסור יחוד עם בן מתחיל מגיל 9, משום שעד

אז הוא אינו ראוי לביאה. ולכאורה נראה, שאם אינו ראוי לביאה לפני גיל 9, גם לא תהיה

בעיה במגע איתו. לכן, נראה שלכל הפחות בהקשר של מגע עם בנים, איסור נגיעה מתחיל

לכל המוקדם מגיל 9.

² ככל הנראה, היתה לו גירסה אחרת בדברי הגמרא, כגירסה שמזכיר גם הרא"ש על אתר.

בהקשר זה יש לציין, שנחלקן הפוסקים ממתי אשה נחשבת ערוה לעניין האיסור לקרוא קריאת שמע כנגדה. דעת המשנה ברורה (סימן עה, ביאור הלכה ד"ה טפח) כתב שמרגע שהתינוקת ראויה לביאה, דהיינו מג' שנים, הרי היא ערוה לעניין האיסור לקרוא ק"ש כנגדה. החזון איש (אורח חיים סימן טז סק"ח) חלק עליו וכתב:

ולמאי דמבואר לעיל, דכל הני אינה ערוה מעיקרו, אלא חכמים אסרוה משום הרהור ערוה, היה נראה, דכל שאין דעתן של בני אדם עליהן מחמת קטנותן מותר. והרי דעת הרבנו יונה, שאין איסור בראיה אלא בהסתכלות... מכל מקום, זו שאין יצר עליהן מחמת קוטנן, הדעת נוטה שלא אסרום חכמים. ואין כאן שיעור בשנים, אלא לפי מציאותן וקטנות גופן.

מדברי החזון אי"ש עולה, שאין חשש של יצר הרע בבית כשהיא צעירה מאוד, אלא רק לפי מציאותן וקטנות גופן. ומסתבר שגם הוא חוזר לעניין הבשלות הגופנית שהזכרנו לעיל מדברי הרמב"ם.

נמצא שלגבי בנים לכל הפחות, יש מקום לומר שאיסור נגיעה לא מתחיל, מן הדין, לפני גיל 9, ובוודאי שהוא קיים כשהילד מגיע לבשלות מינית מסויימת, דהיינו גיל 10 – 11. אמנם, גם לפני גיל 9, יש חשיבות בשמירה על איסור נגיעה, כדי לחנך את הילד לכך. מבירור שעשיתי עם פסיכולוג, נראה שילדים בגיל 10 מכירים את מושג המיניות, ויש לו משמעות מבחינתם. אצל ילדים חילונים יש בהחלט מקום לדבר גם על גילים מוקדמים יותר, כגון גיל 9 או אפילו 8, כיוון שהיום ילדים חשופים לכל מיני ענייני מיניות דרך הטלוויזיה וכדומה.

על כן, לפני גיל 8-9, מסתבר שאין בעיה במגע של חיבה לילד, כשאין לו הקשר מיני מצידך, וכשהדבר נחוץ. אחרי גיל זה, צריך לשים לב שההקשר של החיבוק לא תלוי רק בשאלה כיצד את רואה אותו, אלא גם בשאלה כיצד הילד רואה אותו, ולכן יש יותר מקום להתלבט. מגיל 10-11, בוודאי שיש להחמיר בכך, בפרט אם מדובר במשהו שחוזר על עצמו.

